

gospodarske, obrtniške in narodne.

zhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 7. decembra 1881.

Obseg: Amerika našim poljskim pridelkom sila nevarna. — „Pedagogični letnik“. — Kostanjevica na Dolenjskem. — Nekoliko besed o potni torbi gosp. prof. Erjavca v letopisih „slov. Matice“. — † Dr. J. Bleiweisa viteza Trstniškega zadnji dnevi in pogreb. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Amerika našim poljskim pridelkom sila nevarna.

Kdor se novejši čas le nekoliko briga za trgovino, gotovo mu je znano, da se uže skoraj deset let prikazujejo na naših trgih ameriška pšenica in turšica, ameriške mesnine, mast in novejši čas celó za klanje namenjene živali, frišno meso in surovo maslo. — Kakor je uže zdavnej ameriški petrolej spodrinil vso našo domačo svitljivo: loj, olje itd., enaka nevarnost preti uže zdaj naši pšenici, turšici, masti in maslu.

Leta 1870. se je iz Avstro-Ogerske izpeljalo masti in špeha 165.000 met. cent., uže 1874. leta pa se je ravno tega blaga k nam uže vpeljalo 150.000 met. cent. Na Reki in v Trstu, kamor dohajajo redno skoraj vsi naši za izvažanje namenjeni poljski pridelki, prišla je 1879. leta na trg ameriška pšenica, pripeljana čez daljno medzemeljsko in atlantsko morje — iz morju oddaljenih deželá severne Amerike — pa spodrivala je v ceni našo doma pridelano pšenico; in 1880. leta se je pri Plznu na Českem porabilo krog 30.000 met. cent. ameriške turšice. — Naša država do zdaj še ne čuti tako hudo tega tekmovanja ameriškega, kakor zahodno-evropske države: Angleška, Francoska i. dr., — toda ako bode Amerika, posebno pa severno ameriške združene države in Kanada v prihodnjih 10 letih v poljedelstvu s tako orjaškimi koraki napredovale, kakor se je godilo to v ravno preteklih 10 letih, preti tudi našemu poljedelstvu in živinoreji pogubna nevarnost.

Ne bo tedaj odveč, ako si ob času še ogledamo vzroke te preteče nam nevarnosti, in se jej po tem s pravim orožjem v bran postavimo. Zato hočejo tudi „Novice“ svojim bralcem podati nekaj črtic o tej važni zadevi, po ne davno na svitlo dani dr. Peez-ovi knjižici „die amerikanische Konkurrenz“.

1. Kmetovanje v Ameriki.

Znano je vsem, da ima Amerika in v prvi vrsti severo-ameriške združene države v Kanadi še neizmerne prostore neobdelanega svetá, ki leto za letom tje vabi tisuče in tisuče naseljencev, prihajajočih iz preobljudenih deželá evropskih, enako in deloma še bolj pa so ameriški dobri zaslužki vabili različne rokodelce, trgovce, fabrikante in podvzetnike večih vrst, katere je

pretesna Evropa tudi v celó obilem številu oddajala čez atlantsko morje.

Toda véliki gospodarski polom ali krah prišel je, ako moč, še grozovitejša nad ameriška, uže tako navadno orjaško osnovana podvzetja, kakor nad vso Evropo. Imela je tudi Amerika svoj črni petek dné 18. septembra leta 1873: začetek poloma. Tukaj le nekaj malo števil, da pokažemo grozovitost njegovo. Severo-amerik. združene države imele so do konca l. 1875. bankrotov ali na boben prišlih podvzetij 27.845, pri katerih se je zgubilo 1552 milijonov gold.; poprek prišlo je na nič vsako 21. podvzetje. Železnic je v tem času prišlo na boben v 121 družbah s kapitalom 1104 milijonov gold. V letih 1876. in 1877. prišlo je na prodaj 84 železnic dolžine 7721 kilometrov z denarno zalogo 830 milijonov gold.; 66 družih železniških družeb bilo je v enakem položaju in približno se lahko trdi, da je takrat prešlo v tuje roke 144 železnic, pri katerih je zguba založenega denarja presegala svoto 2000 milijonov goldinarjev.

Enaka osoda zadela je brezštevilna druga podvzetja, pri katerih je doslej dober ali celó bogat zaslužek imelo na tisoče pridnih rok. — Ceni se število tako ponesrečenih oseb nad 1 milijon. Kaj storiti jim po toliki nesreči? Kaj bolj naravnega, kot to, da zapustijo mesta svoje nesreče in se v zadrugah po 50–100 oseb obrnejo proti zahodnim, še čisto neobdelanim deželam severo-ameriških združenih držav, po tem, ko so si pri železniških družbah zagotovili najnižje vožnine in si naročili potrebnih strojev in poljskega orodja.

Kako se ravna v severo-ameriških državah z zemljišči?

Pred vsem velja načelo, da je država gospodar in lastnik vsega še neposedenega svetá. Država pa skrbi zato po svojih zemljemercih, da se taki še neizmerno véliki prostori pripravijo za naseljence s tem, da se odmerijo posestva po 56 do 112 oralov in ne večá; pred vsem pa se odmerijo v obilni meri za železnice, kanale, ceste, pota in šole potrebni prostori. — Družbam, ki se zavežejo izdelati železnice in ceste, prepusti se primerno število selišč ali kmetij, katerih pa ne smejo drugače spečati kakor posameznim pravim naseljencem.

Naseljenec kupi si, kakor more, večé selišče s 112 orali ali manjšé s 56 orali, — in sme plačati, ako ne more takoj — v 5 letih, tako, da je v tem času vsak uže gospodar in lastnik svojega selišča.

Država prodaja svoja zemljišča, po različnosti lege oralo po 3–6 gold. Železniške družbe pa prodá

jajo selišča na desetletne obroke po 5—10 gold. oralo. Tedaj se sme računati poprečna cena 5—7 gold. oralo ali selišče s 112 orali stane poprek 560 do 800 gold.

Severo-amerikanske združene države so prodale l. 1875. selišč 3·2 milijonov oralov, leta 1877. pa 5·2 milijonov oralov, leta 1878. pa se je prodalo celó 14 milijonov oralov omenjenih selišč, nastalo tedaj 125.000 novih krepkih kmetij, katere imajo uže sedaj v 32 državah severo-amerikanskih združenih držav posebno varstvo, in to tako, da po takih kmetijah in njenem inventarju (živina, orodje in stroji) ne sme seči noben upnik.

Za šole se odmeri v vsakem novem krogu, ki 16.128 oralov obsega, 448 oralov, kateri so nedotakljiva šolska zaloga; in leta 1876. se je uže zračunalo, da so za šole odmerjeni tam prostori bili tako veliki, kakor vsa Angleska (Velika Britanija).

Osnova ameriškanskih kmetij, obdelovanje polja sploh s stroji, in druge okoliščine, ki poljskim pridelkom odpirajo pot na trg, nam bodo pokazale, kako velikansko napreduje ameriškansko poljedelstvo.

(Dalje prihodnjič.)

Šolske stvari.

Poziv!

Slovensko slovstvo v obče napreduje, in tudi šolska literatura po Slovenskem ne zaostaja. A slovensko šolstvo zasluži danes še večje pozornosti, treba bo tedaj na tem polji še z večimi koraki napredovati. V pospeh narodnega našega slovstva in v pomnožitev slovenskega pedagogičnega slovenstva nameravajo podpisani s tem nekoliko pripomoči, da so se odločili, izdati leto za letom pod naslovom

„Pedagogični letnik“

knjigo, katera bode na kacijh 200 stranéh velike osmerke prinašala raznovrstnega šolskega blaga.

Teoretični del bode obsegal temeljite spise iz šolskega in učiteljskega življenja sploh, razprave o raznih važnih šolskih in učiteljskih vprašanjih, razmotrovanja pedagogičnih in didaktičnih načel. Praktični del bode pa zadrževal izborne članke o splošni in posebni metodiki, razpravljaj obravnavanja o vseh predmetih sedanje ljudske šole, nekoliko z ozirom na predpisane učne načrte, največ pa na podlogi pridobljenih skušenj, lastnih in drugih. Sploh naj bi nam učiteljem „Pedagogični letnik“, ki utegne v dodatku imeti poleg šolskih migljejev in naznanil tudi imenik vseh slovenskih učiteljev in šol z dotičnimi plačami, sčasoma nadomestoval slovensko pedagogiko in metodiko, katero tako težko pogrešamo.

Da pa ta svoj sklep izpeljemo, potrebujemo obilne podpore. Zato si dovoljujemo vabiti vse p. n. učiteljstvo in šolske prijatelje po vsem Slovenskem v obilno naročevanje in sodelovanje. Naročnina stane 1 gold. (kasneje bode cena knjigi večja) in naj se blagovoli pošiljati do 1. aprila 1882. g. Božidarju Valenti, nadučitelju v Krškem.

Šolski pisatelji pa naj izvolijo svoje izvirne izdelke (prevodi se ne bodo sprejemali) poslati do 1. junija 1882. g. Iv. Lapajne-tu, ravnatelju meščanske šole v Krškem.

Čisti dohodek pri razprodaji te knjige, ki izide v bodočih velikih počitnicah, se bode razdelil med

pisatelje, zaradi tega se bode poslana tvarina natanko pretresovala in skrbo izbirala.

V Krškem 1. decembra 1881.

J. Bezljaj,
meščanski učitelj.

Fr. Jamšek,
nadučitelj v Rajhenburgu
na Štajarskem.

J. Lapajne,
šolski ravnatelj.

J. Ravnikar,
ljudski učitelj.

B. Valenta, nadučitelj.

Ozir po domovini.

Kostanjevica na Dolenjskem.

Zgodovinska črtica; spisal J. L.

(Konec.)

V mestni kroniki se za Valvazorjevih dni vedno toži o nesrečah, ki so leto na leto mesto zadevale, zdaj slaba letina in dragina, zdaj požar in povodenj, zdaj zopet vkvartiranje vojaščine ali napad uskokov iz bližnjih Gorjancev. Na priliko:

Leta 1662. je bila sila huda zima, da je skoraj vsa setev zmrznila, poleti je pa toča na polji in v vinogradih vse potolkla.

Leta 1663. (17. dne aprila) je pogorelo 38 hiš s komunom (Komaun, občinska hiša) in s cerkvijo sv. Nikolaja vred.

Leta 1664. je bila dragina.

Leta 1666. velika suša, da si je meščanstvo žito iz daljnih krajev dovaževati moralo.

Leta 1666. je bilo zaradi letne suše in jesenskega mraza zeló slabo vino.

Leta 1671. se je pridelalo tako malo žita, da so ubogi ljudje od lakote mrli.

Leta 1674. je hudobnež mesto zažgal, da je 17 meščanskih hiš zgorelo in se nad 2000 gold. kvare učinilo.

Leta 1675. je bila zopet slaba žitna in vinska letina, da so ljudje skoraj od glada mrli.

Leta 1681. je bila velika povodenj, da je voda meščanom pri oknih vèn in noter tekla, mnogo živine potopila, in narastla Krka na polji obilo kvare napravila.

Leta 1684. je v mestu mnogo živine pocepalo.

Zatorej se nikakor ni čuditi, če je mesto v 18. stoletju tako opešalo, da so se mu še njegove mestne pravice odvzeti hotele. Leta 1757. je takratna deželna vlada, tako imenovana c. kr. reprezentacija, predlagala pri dvoru, da bi se Kostanjevici in drugim „slabim“ mestom pravice odvzele, mesta prodala in da bi prosti meščani postali navadni podložniki (kakor graščinski kmetje). Cesarski odlok od 24. dne septembra istega leta je pa ta originalni predlog zavrnil, rekoč, „da je mnogo na tem za občno dobro, da se ohranijo mesta deželnega kneza“. „Ako mesto Kostanjevica“ — tako dalje slôve odlok — „ne more svojih pravic nasproti zatiškemu samostanu braniti, bodi si, da je prenevedno, preponižno ali nesposobno, naj pa reprezentacija (deželna vlada) postavi komisijo, ki bode to stvar poravnala, in mestu naj se dá zagovornik (fiscus), ki bode njegove pravice zastopal“*)

Za vlade cesarja Jožefa II. je bilo (leta 1780.) na Kranjskem še 15 samostanov. Od teh je bilo od leta 1786. razpuščenih 11. Ta vsoda je bila z dekretom 3. dne januarija 1786. l. zadela tudi kostanjevski samostan. Čista imovina tega razpuščenega samostana je znašala 168.758 gold., kar je porabila vlada (kakor tudi imetje družih razpuščenih samostanov) v ustanovitev re-

*) Dimitz iz vicedomskega arhiva.

gospodarske, obrtniške in narodne.

zhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

✓ Ljubljani v sredo 14. decembra 1881.

Obseg: Amerika našim poljskim pridelkom sila nevarna. (Dalje.) — Pepel kot gnoj za krompir. — Črvi pomagajo širiti pereči ogenj. — Nekoliko besed o potni torbi gosp. prof. Erjavca v letopisih „slov. Matice“. (Dal.) — Vsakemu svoje! — „Die Slovenen“. — Drzne burke propadle judovsko-nemške stranke v državnem zboru na Dunaji. — Dobrodelna ljudska veselica v severni Ameriki. — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Amerika našim poljskim pridelkom sila nevarna.

(Dalje.)

2. Banat severne Amerike, prodaja in prevažanje pridelkov.

Neizmerne planjave zahodne strani Aleganskega gorvoja v združenih državah, 1300 kilometrov daleč čez Minesotto, Jovo do Dekote ob gornjem teku reke Mississippi in med rekami Red River, Misuri in Arkansas, segajoče na severo-izhodni strani do velikih jezerov, rasprostira se v širjavi 1000 kilometrov, 200–300 metrov nad površjem morja.

Podnebje tega kraja je poljedelstvu ugodno, še bolj pa ilovnata, zelo plodna zemlja, ki mnogo let zaporedoma brez gnojenja bogato rodi pšenico v večem delu severa, in enako bogato turšico v južnih krajih. Reke so globoke, mirno tekoče, tedaj za prevažanje pridelkov posebno pripravne, le največa reka Mississippi ima v svojem spodnjem teku za brodarstvo še velike zapreke.

Ker je pa žitnemu prometu po naravi pot odkazana na izhodno stran proti Novemu Jorku, moralo se je s kanali in železnicami skrbeti za najkrajšo zvezo teh krajev z morjem. Kamorkoli so bile take zveze dodelane, oziroma po naravi dane, povsod je bilo uže najti naseljencev. Ko se je pa po ameriškem polomu blizo milijona ljudi odpravilo proti popisanemu Banatu, izdelale so se do vseh novonaseljenih krajev železnične zveze, deloma novi kanali, pri mnogo državnih kanalih pa se je odpravila čisto odškodnina za porabo kanala, tako da se ni bilo več bati prenapetih vožnin, kakoršnih so poprej, posebno ob zimskem času, ko so bili kanali zamrznjeni, železnice zahtevale, na pr., da se je moralo dati za prevažanje enega žaklja žita do atlantskega morja pet žakljev.

Prodaja žita je tudi tam vsa drugačna, kot pri nas; ne vozi se na trg na prodaj in tudi ne prihajajo kupci na dom, temveč redno spravi vsak posestnik svoje pridelke koj ali kmalu po mlatvi do bližnje železnične postaje, kjer se žito še le očisti, zvaga in po zaupnih možéh uvrsti ali ceni, v eno (3–5) dobrotnih vrst, po katerih se tržna cena ravná. Posestnik zato dobi potem od agenta, katerih imajo večji trgovci po vseh postajah, potrdilo za oddano svoto odločene vrste žita, ka-

tero potem prodaja kakor mu drago. Po tem načinu je pa tudi mogoče vožnino nizko staviti, ker se žito večidel brez žakljev po različnosti dobrote, brez ozira na lastnika v vagone ali barke nasuto prevažá.

Koliko storé za napravo železnic in s temi v zvezi za napravo konjskih železnic (tramvaj), za brodarstvo po rekah, kanalih in jezerih tamošnje države, društva in zadruga naseljencev, ni moč na drobno naštetí, omenimo samo, da se tam pri teh prometnih zvezah dela res v prav ameriškansko-velikanskih merah. Med povodnimi cestami omenjamo samo 3 glavne: Mississippi, čez Kanado in čez Erie-Kanal.

Enako omenjamo tudi med železnicami tri glavne prek vse severne Amerike peljajoče zveze: zveza od Filadelfije in Baltimore čez Chicago do San Francisco; prva pacifiška železnica za Jovo, Nebraska, Colorado in Utah; južna pacifiška železnica za zahodni del Wisconsin-a za Minesotto, Dakoto in Montano. Razun teh izdeluje se še četrta velikanska zveza izhajajoča od Montreal z imenom Canada-pacifiška železnica, katera ima severo-zapadne dele združenih držav naseljencem odpreti.

Sledeče številke naj kažejo, kako v severno-ameriškanskih državah od leta do leta rastejo železnice.

Vozilo se je:

leta	1830.	1840.	1850.	1860.	1870.	1875.	1878.	1879.	1880.	kilometrov
										37
										4534
										15.246
										49.292
										85.139
										119.283
										131.682
										139.173
										149.630

Leta 1881. doseže dolgost vseh teh železnic gotovo 160.000 kilometrov, tedaj blizo toliko, kolikor jih ima vsa Evropa zdaj (162.000 kilm.). Severo-ameriškanske združene države pa tudi važne glavne železnične zveze izdatno podpirajo; tako so na pr. dobile tri zgoraj omenjene pacifiške železnice 24.5 milijonov oralov zemljišč na prodaj prihajajočim naseljencem. To je izdaten nagib za železniška društva, si kar prej privabiti naseljencev, ker le obdelana zemljišča dajejo jim potem dosti vožnine, dosti zaslužka. (Dalje prih.)

gospodarske, obrtniške in narodne.

zhajajo vsako sredo po celi pòli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 21. decembra 1881.

O b s e g: Občni zbor kranjske kmetijske družbe dne 23. novembra 1881. — Amerika našim poljskim pridelkom sila nevarna. (Dalje.) — Zemljiščni davek za leto 1882. — Nenavadno mlečne krave. — Nekoliko besed o potni torbi gosp. prof. Erjavca v letopisih „slov. Matice“. (Konec.) — Slovansko slovstvo. — O novi vojaški postavi. — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.**Občni zbor kranjske kmetijske družbe
dne 23. novembra 1881.**

Zborovanje je vodil družbeni predsednik gospod Karol bar. Wurzbach, navzoč je bil častni ud družbe, prečastiti gospod deželni predsednik A. Winkler kot zastopnik vlade, ravno tako gospod deželni glavar grof Thurn; udov je bilo prišlo 45.

Družbe načelnik gosp. baron Wurzbach prične zborovanje s tem-le ogovorom:

„Pozdravlja Vas, prečastita gospoda, izrekam najprej zahvalo gospodu deželnemu predsedniku in gosp. deželnemu glavarju za prijaznost, da sta naš zbor počastila s svojo navzočnostjo.“

Potem poprime besedo gospod deželni glavar grof Thurn in povdarja, da morata kmetijska družba in deželni odbor med sabo biti zmiraj v prijateljski zvezi, ker le tako se dá na noge pomagati deželi, ki, kar se kmetijstva tiče, ni ravno v dobrem stanu; izreka pa tudi nado, da bo deželna vlada v tem družbo krepko podpirala.

Za njim se oglasi deželni predsednik gosp. Andr. Winkler in zahvalovaje se za pozdrav pravi: „Slavno ministerstvo poljedelstva se za kmetijstvo posebno briga, ker Avstrija je v prvi vrsti kmetovalska država. Tudi kmetijstvo na Kranjskem ima vlada vedno pred očmi, zmiraj je krepko podpirala namene kmetijske družbe z izdatnimi podporami; toraj naj si bo družba svesta, da jo bo tudi nadalje v tem zadovoljno podpirala.“

Te besede je zbor čul z velikim veseljem. Na to naznani predsednik baron Wurzbach imena v tem letu umrlih odličnih udov. Ti so: Grof Andrej Hohenwart (oče našega poslanca), gosp. Edvard Schaffer, grajščak v Trebnjem, gosp. Jan. Engelthaler, posestnik, gosp. Anton Homač, posestnik v Gradacu; vsi bodijo udom priporočeni v spomin.

Zastopniki unanjih kmetijskih družeb so bili: Dr. Jan. Bleiweis vitez Trsteniški za družbe v Inomostu, Gradcu, Solnogradu, Celovcu, Opavi, Lvovu in Zagrebu; žalibog, zavoljo bolezní ni mogel sam navzoč biti in ga je nadomestoval gosp. Brus. Pooblaščenec družeb: dunajske, linške, brnske, tržaške, roveredske in rovinjske je bil predsednik s. m.

Zdaj naznani gosp. družbeni predsednik, da je o poroki cesarjevičevi 10. maja t. l. centralni odbor svojo radostno udanost skazal po posebni adresi, ter vzklikne: „Naj Bog blagoslovi presvitlega cesarjeviča Rudolfa in njegovo presvitlo soprogo princesinjo Štefanijo!“ Ves zbor zakliče navdušen „živila“!

Predsednik nadaljuje: „Dne 20. januarija prihodnjega leta je stoletnica rajncega nadvojvode Ivana, štajarska kmetijska družba je sklenila obhajati ga slovesno. Leta 1815. je naša družba izvolila si ga s splošno navdušenostjo za najvišega pokrovitelja, on je to pokroviteljstvo blage volje sprejel, ostal družbi pokrovitelj do svoje smrti in večkrat počastil občne zборе njene s svojo navzočnostjo. Kako blagonosno je deloval nadvojvoda za avstrijske dežele in posebno za Kranjsko, je obče znano; v Gradcu postavljeni mu spomin je stalna priča hvale, katero smo mu dolžni. Centralni odbor si bo prizadeval, da se tudi naša družba spodobno vdeleži svečanosti, ki se bo napravila v spomin temu vzvišenemu in obče ljubljenu prijatelju ljudskemu.“

(Dalje prihodnjič.)

Amerika našim poljskim pridelkom sila nevarna.

(Dalje.)

3. Vožnina.

V severo-amerikanskih združenih državah se vlada večidel ni vtikala v to, kdo in kako izdeluje železnice in kanale, zato se pa tudi ni brigala za vožnino. Dotične družbe so vožnino poljubno visoko stavile, se ve da do naravne meje, katero stavi cena blaga in konkurenca. Kedar so čutila taka prometska društva, da je kmetovalec ali trgovec prisiljen, svoje blago nemudoma prepeljati dati in nima zato druge poti, zahtevale so najviše vožnine, na pr. se je plačalo s Chicage v Novi Jork od centa pšenice vožnine pet centov pšenice; kjer ste pa dve železnici vstric, ali kanal vstric železnice, ali kedar je hotelo bogateje društvo bližnje, manj premožne zadušiti, stavilo je vožnino skoraj na nič, se ve da z nado se pozneje zato odškodovati.

Te razmere bile so poljedelstvu sila škodljive, in strašila je ta nevarnost tudi naseljence, ker jim pri teh okoliščinah najbogateja letina ni nič vrgla, temveč bogatila so samo železniška ali brodarska društva.

Te nevarnosti previsoke in negotove vožnine odpraviti, pričelo se je velikansko bojevanje naseljencev zoper društva, katera so jim hotela pri vožnini pobrati ves pridelek. Na ljudskih shodih in taborih shajalo se je na tisoče naseljencev ter so tam odločno zahtevali varstva vlade po tej poti, da postavno stavi meje previsokim vožninam ter jih nadzoruje, ali pa, kjer treba, skrbi, da se z državno pomočjo napravijo nove železnice in novi kanali. To doseči v kratkem bilo je osnovanih 18.000 društev, katera so štela 2½ milijona udov, in pomagalo je; nekatere države sklenile so napraviti sodišča z nalogom, da nadzorujejo višino vožnin in z dolžnostjo, ostro kaznovati društva, katera bi zahtevala više kot „primerne“ vožnine.

Tudi skupna vlada združenih držav pritrdila je uže tem načelom ter sebi pridržala nadzorstvo pri železnicah, katere segajo čez več držav. Odločilna v tej pravdi je bila sodba najvišjega sodišča „Suprem Court“ v Washingtonu, ki pravi, „da gre postavodajstvu držav pravica, društva z značajem javnosti nadzorovati ter odločevati primerno vožnino in hranino (Lagerzins).

Med tem pa so si društva naseljencev tudi sama pomagala, vlade dale so na javne stroške napraviti mnogo kanalov, društva so si napravila ladij, brodarških strojev in priprav in založnic za žito in drugo blago, in imela so leta 1879. uže 50 brodarških podvzetij, 32 strojev za prekladanje blaga (elevator), 16 malnov in mnogo poslopij za shrambo žita, ter so leta 1878. na lastnih ladijah pošiljala žito z Davenporta v Jovi po reki Mississippi na Nov-Orlean, v Liverpool na Angleško. — S tem je bila vsemogočnost železniških društev vničena in vožnina je zelo zelo padla, kakor se kaže, v veliko nevarnost našega poljedelstva.

V dokaz silnega znižanja vožnine nekaj izgledov:

Pri eni glavnih železnic, katera prevaža okoli tretjine ameriškega žita od zapadnih krajev k morju, to je na Novo Jorški centralni železnici, plačati je bilo od 10 met. centov za 1 kilometer pota vožnine

leta 1868. . . 3·4 krajc. v zlatu

„ 1878. pa . 1·15 „ „

Na glavnih poprečnih železnicah pa je znašala ta vožnina:

leta 1868. . . 2·9 krajc. v zlatu

„ 1878. pa . 1·2 „ „

Še bolj pa je padla vožnina pri vožnji na ladijah oziroma po družih železnicah.

Na 1470 kilometrov dolgi poti od Chicage do Novega Jorka plačevalo se je od 10 met. centov

leta 1871. leta 1878.

v zlatu: v zlatu:

vožnine po jezeru in kanalu 139 kr. 40 kr.

„ „ „ in železnici 263—139 „ 40—20 „

„ „ „ sami železnici 285—179 „ 173—87 „

Tako nizkih vožnin Evropa ne pozna in le tako nizka vožnina v prvi vrsti odpira pot ameriškega žitu k nam. (Dal. prih)

Gospodarske novice.

Nenavadno mlečne krave.

Na grajščini Heinrichsberg blizo Magdeburga namolzlo se je od ene same krave od 15. oktobra leta 1844. do 14. oktobra 1845 leta skupaj 8476·43 litrov mleka; dajala je tedaj leto in dan poprek na dan nad 23 litrov. — Neki pl. Orlando imel je v Lizingu poleg Dunaja 8 let kravo, imenovano „Cvitavska Liza“, ki je 1864. leta imela mleka vsega skupaj 6792 litrov, tedaj vsak dan nad 18½ litrov. — V Breslau-u se je

vrednik W. Janke pri sloveči mlečni kravi, imenovani „Schwarze Jetti“, dne 12. junija 1863. leta prepričal, da je tisti dan imela mleka nad 37 litrov; in ko se je 11. maja leta 1866. v Reichenbach-u za stavo molzlo, dobila je stavo črno-pisana krava Amsterdamskega plemena, od katere se je tisti dan namolzlo nad 33 litrov mleka.

Zemljišni davek za leto 1882.

ima znašati po državnem proračunu v razmeri k davku za 1881. leto:

Viši v deželah:

Gališki za	352.000	gold.
Dolnje-Avstrijski za	237.000	„
Gornje-Avstrijski „	200.000	„
Moravski za	100.000	„
Primorski „	87.000	„
Bukovini „	37.000	„

skupaj 1.156.000 gold.

Niže v deželah:

Česki za	2,200.000	gold.
Kranjski za	199.000	„
Tirolski s Predarelsko za	132.400	„
Šleski za	77.000	„
Koroški za	53.000	„
Solnograški za	43.000	„
Dalmatinski za	15.000	„

vsega skupaj manj za 2,719.400 gold.

Po tem zgubi država prihodnje leto pri zemljišnem davku 1 milijon in 563.400 gold. Te številke tedaj kažejo natanko razmero, v kateri se ima za naprej zemljišni davek v posameznih deželah zvikšati oziroma znižati.

Slovstvene stvari.

Nekoliko besed o potni torbi

gosp. prof. Erjavca v letopisih „slov. Matice“.

(Konec.)

Rekel sem s početka, da naj se beseda (in tako tudi besedna oblika), katere ne potrebujemo, katera bi nam toraj bila več na škodo, nego na korist, v slovar počivat dene. Tak miren počitek prisodil bi jaz sosebnosti obliki: Trébé, ki jo — po svedočni potne torbe — govore Podkranci. Ali le škoda, da je uže ušla iz torbe ter pišejo nekateri: trebé, drugi: trbé ali trbej, še drugi začno morebiti po Krellu pisati: trebi.

O tej stvari sodim jaz tako. Velika, pretežna večina Slovencev govori lepoglasni: treba je, ni, treba je bilo, treba bode (v brezpodmetnih rekih ali stavkih); tako imajo leksikografi Pohlin, Jarnik itd.; tako se čita v vsem našem slovstvu. Beseda: treba pomeni v staroslovenščini po Mikl. *negotium*, tako tudi potreba, in staroslovenščina rabi (v brezpodmetnih rekih) kakor kaže Miklošičev slovar poleg: tréb é tudi: potreba jest, treba jest. Hrvatsko-srbsko narečje (v tem edino) ima brezosebni glagol: treba, trebalo je, trebaté, Poljaki in Čehi imajo: trzeba, nie trzeba, trzeba bylo, bude. Kako bi po vsem tem mogli mi samo za trenotek podvojiti, česa nam je držati se? Držati nam se je dosedanje oblike, ker jo od nekdanj imamo in poznamo, ker je lepša in drugim Slovanom bolje znana in ker oblika sama na sebi je pač male cene in važnosti. In vendar hočejo tudi obliko: treba — kakor smo videli — ne-

gospodarske, obrtniške in narodne.

zhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrto leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrto leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 28. decembra 1881.

O b s e g: Razglas za uboge učence podkavske šole, ki je v zvezi z živinsko bolnišnico v Ljubljani. — Amerika našim poljskim pridelkom sila nevarna. (Dalje.) — Občni zbor kranjske kmetijske družbe dne 23. nov. 1881. (Dal.) — Staro keltsko mesto Neviadunum pri Krškem na Dolenjskem. — Politični pregled leta 1881. — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Noviĉar.

Gospodarske stvari.

Št. 9687.

Razglas

za uboge učence podkavske šole, ki je v zvezi z živinsko bolnišnico v Ljubljani.

Slavno c. kr. ministerstvo poljedelstva je za šolsko leto 1882. dovolilo 4 ustanove po 50 gold., za katere se nateĉaj s tem razpisuje.

Uĉenci, ki hoĉejo v omenjeno šolo vstopiti, izkazati se morajo s spriĉalom uboŹnosti, lepega vedenja in razun tega, da so bili uŹe dve leti delali kot kovaški pomoĉniki, ter imajo prošnje s spriĉali v 4 tednih od dneva prvega razglašenja tega razglasa v uradni „Laibacher Zeitung“ pri centralnem odboru c. k. kmetijske družbe vložiti.

Od c. k. deŹelne vlade
v Ljubljani dne 23. decembra 1881.

Amerika našim poljskim pridelkom sila nevarna.

(Dalje.)

4. Stroški pridelovanja pšenice; koliko pridelujejo in koliko izvaŹujejo ameriĉanske zdruŹene drŹave.

Samo po sebi se razume, da stroški pridelovanja pšenice niso zmiraj in povsod enaki. Ker nam prav tamošnje cene oziroma stroški sami na sebi niso toliko mar, temveĉ je za nas le vaŹno, koliko Amerikanca stane pšenica postavljena v Evropo, in po kateri najniŹi ceni bi jo mogel oddajati, da ima nad lastne stroške še kaj zasluŹka, drŹati se nam je popreĉne cene in raĉunali bomo lastno ceno pšenice postavljene v Liverpool na Angleškem.

Od morja in od Źeleznice ali kanalov bolj oddaljeni kraji imajo mnogo viŹe stroške, kakor bliŹi, enako se izdatno niŹajajo lastni stroški pri dobrih letinah. Ogle- dovali si toraj bomo najugodnejŹi primerljej, potem naj- neugodnejŹega, katerega nam kaŹejo tamošnje statistiĉne Źtevilke; takale sta raĉuna:

	od met. centa	
1. Pridelovanje v oddaljenih zahodnih krajih	4 gold. — kr. v zlatu	
voŹnina do jezer	1 „ — „ „	
„ do Novega Jorka — „	53 „ „	
z Novega Jorka v Liverpool — „	77 „ „	
zavarovanje in meŹetarji — „	22 „ „	
elevatorji (prekladanje) — „	22 „ „	
razlaŹanje v Liverpoolu — „	20 „ „	
skupaj	6 gold. 94 kr.	

2. Pridelovanje in voŹnina do postaje	6 gold. 51 kr. v zlatu
voŹnina do Chicage	1 „ 55 „ „
iz Chicage v Nov Jork	1 „ 21 „ „
z Novega Jorka v Liverpool	1 „ 12 „ „
drugi stroški v Ameriki	— „ 26 „ „
„ „ v Liverpoolu — „	49 „ „
skupaj	11 gold. 14 kr.

Ako se iz teh dveh raĉunov posname popreĉna svota, kaŹe se, da zdaj Amerikanca poprek stane me- terski cent pšenice v Liverpool postavljene 9 gold. v zlatu. Pri nas velja danes met. cent pšenice okroglo 12 gold., tedaj Amerikancu še zmiraj lep zasluŹek ostaja.

Toda v lastni ameriĉanski ceni pšenice po 9. gold. bi za nas še ne bila tako velika nevarnost, temveĉ ne- varnost za nas je v tem, da Ameriĉanci vedó od dne do dne svoje lastne stroške prav izdatno niŹavati, po napravi novih kanalov, Źeleznic itd., tako da se na reki Mississippi naloŹena ladija brez prekladanja more pe- ljati naravnost v Liverpool ali v drugo evropsko pri- morsko postajo. Na podlagi dosedanjih skuŹenj doka- zujejo uŹe danes izvedeni strokovnjaki, „da bomo v ropi v teku 2 do 5 let imeli ameriĉansko pŹe- nico s ceno po 5 do 7 gold. v zlatu“.

5. Po koliko pridelujejo in po koliko izvaŹujejo poljskih pridelkov ameriĉanske zdruŹene drŹave?

Sledeĉe Źtevilke kaŹejo, kako od leta do leta raste velikost polja s pŹenico obdelanega:

leta 1871 (to je od 1. julija 1870. do 30. junija 1871.)	vsejane je bilo pšenice na	14,021.000	oralih
„ 1873	15,587.000	„	
„ 1875	18,546.000	„	
„ 1877	20,738.000	„	
„ 1878	22,902.000	„	
„ 1880	25,334.679	„	

Naslednje številke kažejo, po koliko se je pridelovalo poglavitnih pridelkov ameriških: pšenice in turšice milijonov meterskih centov:

leta	pšenice	turšice
1850	27	150
1860	47	213
1867	41	221
1868	57	196
1869	61	231
1870	71	221
1871	64	279
1872	63	252
1875	84	216
1878	99	342
1879	114	353
1880	131	392

Po koliko met. centov in po koliko vrednosti se je pridelovalo na prostoru enega orala?

leta	pšenice	met. centov	vrednosti gold. v zlatu	turšice	vrednosti gold. v zlatu
1869	po	4.25	36.30	8.52	50.50
1870	po	4.28	36.81	10.40	44.30
1871	po	4.77	41.42	16.55	39.58
1872	po	4.60	42.30	11.13	34.83
1873	po	4.93	41.50	8.63	32.45
1874	po	4.78	33.18	7.51	38.13
1875	po	4.27	31.79	10.66	35.22
1876	po	4.04	30.90	9.46	27.58
1877	po	5.40	42.90	9.65	27.13
1878	po	5.09	28.83	9.75	24.33
1879	po	5.35	43.38	10.57	31.05

Številke te kažejo, da se je skoraj vsa leta po enako met. centov na oralo pridelovalo, da je pa cena pridelkom stanovito padala, tako da so se pridelki sami po sebi odpravili na evropski trg.

Izvažalo se je pšenice in turšice z združenih držav po toliko-le:

leta	pšenice		turšice	
	tisuč met. centov	tisuč met. centov	tisuč met. centov	tisuč met. centov
1850	217	1.681		
1860	1.135	845		
1867	1.692	3.799		
1868	4.408	2.843		
1869	4.892	1.798		
1870	10.107	329		
1871	9.505	2.508		
1872	7.376	8.795		
1873	8.356	9.828		
1874	19.625	8.781		
1875	14.569	7.359		
1876	15.420	13.621		
1877	11.144	18.070		
1878	20.122	21.793		
1879	33.914	22.005		
1880	41.780	24.990		
1881	40.880	23.700		

Od leta 1850. se je tedaj izvažanje pšenice pomnožilo za 41,433.000 met. centov, izvažanje turšice pa se je v ravno tej dobi povikšalo za 23,319.000 met. cent.

V naši avstro-ogerski državi se je pšenice izvažalo:

leta	metr. centov
1868	5,852.000
1869	3,685.000
1870	1,971.000
1871	2,800.000
1872	573.000
1873	385.000
1874	688.000
1875	1,005.000
1876	1,199.000
1877	3,726.000

leta 1878	3,623.000	metr. centov
1879	3,804.000	" "
1880	2,941.000	" "

Številke te jasno kažejo, kako uže zdaj naša trgovina z žitom omahuje, kako silno pa raste ameriška. O družih pridelkih ogledamo si razmere prihodnjič.

Občni zbor kranjske kmetijske družbe

dne 23. novembra 1881.

(Dalje.)

Gospod predsednik baron Wurzbach nadaljuje: „Nj. veličanstvo cesar je našemu velezaslužnemu udu in dolgoletnemu tajniku gospodu dr. Jan. Bleiweisu vitezu Trsteniškemu podelil železne krone red. Vsa Kranjska se je veselila tega cesarskega priznanja zasluge našega visokospoštovanega rojaka. Vsakemu izmed nas je znano, koliko je po svojih „Novicah“ in po kmetijskih svojih knjigah storil za kranjskega kmeta, ki ni imel in nima še drugih virov poduka. Prav tako znane so njegove zasluge kot tajnika naše družbe in ravnatelja podkavske šole in živinozdravilstva, katero zadnje težavno delo je opravljal več let čisto brez vse plače. Da je tudi prebivalstvo dežele kranjske zasluge njegove po vsem pripoznalo, pokazalo je častitanje, pokazali so diplomi, katere so mu prinesli o njegovi sedemdesetletnici iz vseh krajev. O tej priliki toraj izjavim, da vso našo družbo je srčno razveselilo to, da je Nj. veličanstvo naš presvitli cesar blagovolil našemu blagorodnemu dr. Bleiweisu nakloniti tako veliko čast. Naj bi mu Bog povrnil zopet zdravje — nam in vsi deželi na veliko veselje.“ (Splošna pohvala in izraz sočutja.)

Gosp. predsednik govori dalje: „Letina je bila na Kranjskem letos le srednja. Statistiko o nji je centralni odbor dal sestaviti svojemu udu gospodu L. Robiču strogo na resnični podlagi, spis se bo kmalu poslal slavnemu ministerstvu kmetijstva. Vravnavna zemljišnega davka je do zdaj pokazala ugoden vspeh za kranjsko z davki preobloženo deželo; zato sl. vladi ne moremo biti dosti hvaležni. Zdaj čakajo preiskane pritožbe rešenja. Le pri tistih zemljišnih kosih, ki so se vdrugič premerili, se v primeri s starim stalnim katastrom kaže več razlik. Obžalovati pa je to, da se je — drugače tako potrebno — vredenje zemljišnih knjig začelo prej, nego so bile rešene pritožbe (reklamacije) o napačni meri in razdelitvi posameznih kosov.“

„Gospod minister poljedelstva, grof Falkenhayn, je v gosposke zbornice seji dne 17. novembra t. l. izrekel, „da je po raznih znamenjih brezdvomno, da je kmetijski stan v naši državi postal slabši, nego je bil in da kmetovalca čakajo še bujši časi, ako ne bo kmalu izdatne pomoči.“ — Naša družba in njene posestrine so zavoljo žalibog pogostih posilnih prodaj uže dalj časa javno tožile o vednem propadanju kmetijstva; al verjelo se nam ni, gotovo največ zato ne, ker so dandanes pretirane pritožbe povsod navadne. Da je pa minister sam tako izrekel se, to nas sme zelo pomiriti.“

„Zdaj je minister podal gosposki zbornici troje postav, namreč: 1. Postavo o zloženju zemljišč; 2. postavu o izključenju družih zemljišč iz gozdov in arondiranih gozdnih mej; 3. postavu o razdelitvi skupnih zemljišč. Te zelo važne postave so bile v gosposki zbornici soglasno sprejete. Zlo je pripoznano, toraj do boljšega odprta pot; veliko nam je pa še storiti. Vendar imamo pa do vladnih namer največe zaupanje ter se trdno zanašamo, da bodo tudi za kmetijskega gospodarja pri nas prišli boljši časi.“ (Dobro!)

„Centralnemu odboru se zdi dolžnost, slavnemu

točkah računa ali proračuna, o katerih bi kateri ud želel besede.

Gospod Brus: Vabilo k občnemu zboru družbenemu se je o pravem časi objavilo v „Laibacher Zeitg.“ in v razglasi se je izrečno poudarjalo, da podrobnosti družbenega računa leže na ogled vsakemu udu v družbeni pisarni. Jaz bi bil z računi natanko izkazal troške vsakemu gospodu, kateri bi se bil potrudil v pisarno.

Dohodki družbeni so uže tako zeló pičli in ako se sprejme predlog gospoda vodje Dolenca, narastó s tem družbi zopet znameniti troški s tiskovinami in poštarino.

Gospod družbeni prvosednik: Meni se zdi, da je predlog gosp. Dolenca vendar vreden, naj se oziramo na-nj. Nikakor ni moči zahtevati od visokočastih družbenih udov, stanujočih po deželi, naj nalašč potujejo v mesto, gledat družbenega računa v pisarno. Po mojih mislih bi se ustreglo predlogu gospoda vodje Dolenca s tem, da bi podružnicam poslali primerno število odtisov družbenega računa in proračuna, naj jih razdelé udom. Menim, da navzlic ne ravno preugodnim finančnim razmeram bi imela družba vendar to žrtvovati svojim udom. Isti gospodje, kateri so s predlogom gospoda Dolenca v tej obliki zadovoljni, kakor sem ga razlagal jaz, prosim, naj vzdignejo roko. (Predlog se sprejme.) Centralnemu odboru bode skrb, da se izvrši. Saj to veljá le za pro futuro. Danes se nam je posvetovati o podrobnostnih postavkih računa.

(Dalje prihodnjič.)

Amerika našim poljskim pridelkom sila nevarna.

(Dalje.)

5. Amerikanska moka.

Brž ko so Amerikanci videli, da se pšenica v Evropo dobro spečá ter da jim je moč leto za letom je več izvažati, ko jim je bilo jasno, da jim dobiček pomnoži, vožnino pa posredno zniža, ako svojo pšenico doma zmeljejo, otrobe tam puščajo ter na evropski trg spravljajo dobro doma zmleto moko.

Dobrih mlinov imela je Amerika uže delj časa mnogo, tudi so gledali Amerikanci na to, da so si napravljali mline blizo krajev, v katerih pšenica raste, da se na voznini prihrani uže tudi na poti do morja, ter na mestih, kjer jim je gotova stalna vodna moč. Zeló ugodno lego v ta namen imate mesti St. Pavel-Minneapolis v Minesotti na reki Mississippi, katera ima tam ravno velik pad ter se koj blizo tam na nji začenja vožnja na ladijah.

Uže leta 1873. bilo je tam 12 velikih mlinov, ki uže zdaj morejo vsak dan namleti toliko moke, kolikor je mesto London na dan potrebuje, namreč 12.000 žakljev ali 15.254 met. centov ali v letu 5.567.710 met. centov. Pripravljenih je pa tam iz reke Mississippi toliko strug, da je moči in prostora dosti za 25 mlinov v višini 3 do 8 nadstropij, ki bodo hipoma prekosili sloveče (15) peštanske mline. Amerikanci učili so se mlinarstva v Pešti, si naročili tudi tam za obrazec prve stroje in priprave, in uže to leto bo v Št. Pavlu na reki Mississippi dodelan nov mlin, kateri bo s 3 $\frac{1}{2}$ milijona hektolitrov pšenice na leto zmlel moko v vrednosti 8 milijonov gold.

Zdaj še amerikanska moka ni dosegla v vseh vrstah dobrote naše moke, najboljših vrst št. 0 do 3 se ne more izdelavati, ker tamošnja pšenica neki ni za to; v slabejih vrstah pa je uže zeló spodrinila našo moko posebno na velikih angleških trgih.

Kako uvažanje amerikanske moke na teh trgih raste, kažejo sledeče številke:

Amerikanske moke uvažalo se je po toliko-le met. centov:

Leta:	v Liverpool:	v London:	v Glasgow:	skupaj
1877	186.866	195.765	234.918	617.549
1878	490.302	554.370	462.717	1,507.389
1879	846.238	789.288	993.061	2,628.587

Zdaj je uže na priliko v Amsterdamu amerikanska moka pri met. centu za 1 gold. 50 kr. do 2 gold. cenjeja od naše, je pa tudi na priliko vožnina od naše moke, katere veči del se na Angleško prepeljava čez Reko, tako visoka, kakor amerikanska za vsaj trikrat daljo pot.

Nasledek amerikanskih velikih napredkov bil je ta, da se je leta 1880. razun angleške uže uvažala amerikanska moka na Holandsko, v Belgijo, na Francosko in celó v Švico in južno Nemško.

Sledeče številke kazale bodo propad izvažanja naše moke in hitro rast izvažanja amerikanske moke:

Izvažanje moke od leta 1868. do 1880.:

leta	Iz Avstro Ogerske	Iz združenih amerik. držav
	tisuč met. centov	tisuč met. centov
1868	1394	1845
„ 1869	1631	2161
„ 1870	1475	3078
„ 1871	1778	3247
„ 1872	708	2235
„ 1873	428	2277
„ 1874	631	3638
„ 1875	836	3531
„ 1876	1128	3497
„ 1877	1631	2972
„ 1878	3317	3516
„ 1879	2452	5011
„ 1880	1409	5900

Izpeljale so tedaj leta 1880

	mil. met. centov	mil. gold.
amerikanske združene države	5 $\frac{9}{10}$ vrednosti	70 $\frac{7}{10}$
Avstro Ogerska	1 $\frac{4}{10}$ „	25 $\frac{7}{10}$
Nemška pa leta 1870	2 $\frac{18}{10}$ „	33 $\frac{6}{10}$
Pšenice, turšice, pšenične in turšične moke, kruha, piškotov, rži in ržene moke, ječmena, sočivja, ovsa in grisa izpeljale so amerikanske združene države		
leta 1850	1860	1870
milijonov gold.	26	48 $\frac{8}{10}$
tedaj v orjaških korakih napredka	144 $\frac{5}{10}$	578 $\frac{1}{10}$

6. Špirit.

Kjer žita ostaja, tam začenja se izvažanje moke in v enaki meri izvažanje špirta; združene amerikanske države izdelujejo ga večidel iz turšice. Leta 1880. pridelale so 392 milijonov, izvozile pa samo 25 milijonov met. centov turšice, tedaj se uže iz tega razvidi, da se je mnogo podelalo v druge izdelke; redno se je mnogo porabi za pitanje živine, mnogo pa za špirit, katerega se je leta 1880. nad 345.000 met. centov izpeljalo; v razmeri z Avstro-Ogersko in Nemško kaže v izvažanju špirta to-le:

Leta 1880. izpeljalo se je met. centov špirta in vrednosti v gold. v zlatu:

	met. centov	milij. gold. v zlatu
Iz združ. amerik. držav	345.980 vrednosti	5.7
iz Avstro-Ogerske	202.065 „	4.15
iz Nemške (1879)	331.000 „	7.4

Prihodnjič pa o amerikanski živinoreji in o izvažanju tamošnje živine in živinskih pridelkov kaj.

lagalo, in prosil bi gospoda deželnega predsednika do- brotnega pojasnila o tem vprašanji, ako nima sl. vlada o tem postopanju pri volitvi nikacega pomisleka.

Gospod c. k. deželni predsednik: Glasovanje slavnega občnega zbora ima pokazati, bode li pri volitvi obeh najodličnejših funkcionarjev družbenih spre- jela družba kak drug način.

Gospod družbeni prvosednik: Opravilo pri volitvi z glasovnicama je čisto priprosto, zatorej bi po pojasnili visokočast. gospoda deželnega predsednika za- znamenoval volitev po glasovnicah za primerno. Zahva- ljujem se uže sedaj gospodom za namerjano volitev, ka- tera me ima na novo potrditi za šest let v moji službi, in kedar se zvrši, rad jo sprejemem.

Odkritosrčno povem, slavni zbor, iz vsega srca želim, ako bi v vseh zastopništvih naše dežele vladala edinstvo za nje blagostanje, kakor v naši družbi in v nje centralnem odboru. (Pohvala. Klici: Res je!) Go- spod vodja Dolenc ima besedo.

Vodja gosp. Dolenc: Jaz mislim, da visokoča- stiti gosp. deželni predsednik Winkler ni nasprotoval mojemu predlogu za volitev po aklamaciji, nego samo rekel, naj se o njem glasuje.

Gospod c. k. deželni predsednik: Predloga nisem nikakoršnega stavil, ampak izrazil samo to, naj bi občni zbor glasoval o predlogu gospoda Dolenca.

(Dalje prihodnjič.)

Amerika našim poljskim pridelkom sila nevarna.

(Dalje.)

6. Amerikanska živinoreja in izvažanje živine.

Na zahodni strani Alegarskega gorovja med Me- ksiko, Kanado in velikim oceanom je tako imenovano „svetovno živinsko dvorišče“, kjer se pridelava skoraj sama turšica, tam sploh imenovana „žito“, poglobitna krma za živinorejo.

Od leta 1840. do 1880. kaže se v živinoreji zdru- ženih severo-amerikanskih držav sledeči napredek; bilo je namreč:

	leta 1840.	leta 1880.
Konj	4 milijone	12.5 milijonov
Govedi	15 milijonov	34 „
Prešičev	26 „	35 „
Ovac	19 „	40 „

To kaže, da se je število živine pomnožilo za več kot po 100%, konji celó za več ko 200%; toda to še ni edini napredek; razun na pomnoženje števila gledali so Amerikanci tudi na zboljšanje plemen, ker hočejo imeti poleg najizvrstnejega orodja in strojev tudi naj- boljša plemena vsake živine. — Da so pri konjereji do- hiteli uže Evropejce, kažejo njihove dirne zmage, ka- tere so si s hitrostjo svojih konj priborili v Parizu in Londonu preteklega leta.

Enako skrbé za požlahnenje govedi z uvažanjem najboljših plemenske živine.

Po tamošnjih pašah pasejo se čede do 35.000 ži- vinčet, ki se spoznavajo samo po vžganih znamenjih, kdo jim je lastnik, in katere se v zimskem času pre- ganjajo v južne kraje, da se prihranijo tudi stroški za hleva; kolikor bolj se pitajo, toliko bolj se pomikajo proti izhodni strani, in redno jih konečno priženó pa- stirji na konjih do železnic oziroma ladij, katere jih po- stavijo na trg, večidel v Chicago, od koder jih redno žive ali mrtve v Evropo prepeljavajo.

Največi znani govedorejec v državi Teksas ima 400 pastirjev z 2000 konji in 225.000 govedi, največa

čeda ovac pa se redí na posestvu Albuquerque v novi Meksiki, katera šteje redno 500.000 repov.

7. Trgovina z mesom.

Pred nekaj časom izvažalo se je iz Amerike samo prešičevo meso in mast, pozneje različne konserve, po- sebno nasoljeno goveje meso, še le noveji čas pa se je pričelo izvažanje mesa v veliki meri in to posebno žive govedi in frišnega mesa. Koliki napredek je v tem oziru Amerika storila, kaže to, da se je l. 1830. svinj- skega mesa izpeljalo samo za 2½ milijona, leta 1880. pa za 170 milijonov gold.

Svinjereja goji se posebno v državah na levem bregu reke Mississippi: Illinois, Jowa, Kentucky itd. Zdaj je Chicago glavni trg za prešiče in tam se jih je leta 1880. zaklalo 5 milijonov in 375 000, leta 1851. pa ko- maj 20.000. — Iz ravno imenovanega mesta poslalo se je leta 1878. svinjine za 162.6 milijonov gold.

Uvažanje svinjskega mesa je novejši čas v Evropi zeló padlo, ker so to Francoska, Nemška, Švicarska, Laška in Avstrijska zarad trihin, ki se neki v tem mesu večkrat nahajajo, prepovedale; vendar pa se je v pre- teklem letu, na pr. na Švicarskem, ta prepoved prekli- cala; Angleška pa se tej prepovedi ni pridružila, ker jej neki za 20—30% nižja cena svinjine več veljá ka- kor varstvo domače svinjereje.

Pri nas se je to uvažanje prepovedalo še le dne 16. marcija 1881. leta, in s tem bil je rešen vsaj domač trg domačim pridelkom; toda na unanjih trgih se nam ni moč meriti z ameriansko ceno, in tudi upati ni, da bi si dobre trge švicarske, francoske in angleške še kedaj priborili.

8. Frišno meso in žive živali.

Posebno važnost pridobilo si je novejši čas izva- žanje amerianskega frišnega mesa in živih živali. Me- seca februarja leta 1874. pripeljalo se je v Liverpool prvih 240 centov frišnega mesa od govedi zaklane v Kanadi ter se je prodajalo po 55 kr. kilo, drugo leto pričelo se je uže redno uvažanje na Angleško, in to je znašalo 1876. leta 151.636 met. centov ter je do leta 1879. skočilo na 195.390 met. centov in zdaj računajo, da se bo na Angleškem tako ameriansko goveje meso, kakoršno se na Dunaji plačuje kilo po 60—80 kraje., plačevalo po 54 kr.

Vožnina od živine in mesa na oceanskih ladijah padla je od leta 1878. do 1880. skoraj za polovico.

Vrednosti iz Amerike izpeljanih živih živali v zad- njih letih kažejo sledeče številke:

	Izpeljalo se je vrednosti v milijonih gold. v zlatu:					
	leta 1875	1876	1877	1878	1879	1880
Govedi za	2.2	2.25	3	7.8	16.75	26.7
Prešičev za	1.45	1.35	1.4	0.55	1.4	0.8
Konj „	0.5	0.45	0.6	1.6	1.5	1.35
Mul „	0.7	0.45	0.95	1	1.3	1.06
Ovac „	0.35	0.35	0.45	0.65	2.15	1.78
Kuretine „	0.1	0.05	0.05	0.1	0.05	0.03

Skupaj 5.3 4.9 6.15 11.7 23.15 31.72
Izvažanje živih živali poskočilo je tedaj v 6 letih za 498%.

(Dalje prih.)

Zgodovinske stvari.

Česki kralj Karol I.

Spisal Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

Zanemarjena kraljevina je Karola na veliko delav- nost priganjala in začel je na vso moč skrbeti o tem,

Gospod Brus: Oddalo se je 40 glasovnic. Med temi je dobil gospod Rajmund Kastelic, prvosednik kranjskega ribškega društva, 35 glasov, drugi so se razcepili. Gospod Kastelic je zatorej izvoljen.

Gospod družbeni prvosednik: Prosim gosp. Kastelca, naj naznani, ako sprejme volitev.

Gospod Rajmund Kastelic: Zahvaljujem se slavnemu zboru za častno volitev in gotovo bom storil vse, da ustrezam zaupanju, katero se stavi v mé. (Velika pohvala.)

Gospod družbeni prvosednik: V imenu centralnega odbora se Vam zahvaljujem za prijazni sprejem Vam izročene mandata. Vaše blagorodje bodi uvérjeno, da Vas centralni odbor družbeni z velikim veseljem pozdravi v svoji sredi. (Pohvala.)

Sedaj prihajamo k predlogu o pogozdovanji Krasa. Gospod P. Lasnik bode o tem poročal.

Gospod P. Lasnik: Centralni odbor c. kr. kmetijske družbe si jemlje čast, naznanjati naslednje:

1. Da se ustanovniki na Krasi vedno bolj zanimajo za pogozdovanje Krasa, zaradi česar je tudi mnogim njih po predlogu centralnega odbora sl. vlada podelila premije v novcih.

2. Po posredovanji centralnega odbora je tudi mnogim stanovnikom kraškimi sl. vlada brezplačno podelila drevesnih sadik, zaradi česar smatra c. kr. kmetijska družba v svojo prijetno dolžnost, da jej izreče svojo zahvalo, ter je ob enem prosi, naj svojo podporo v tej stvari tudi v bodoče nadaljuje.

3. Ker se sedanja gozdna postava na pogozdovanji Krasa dá obračati le po nekoliko in posebno zaradi paše, katera ima imeti poleg pogozdovanja svojo pravico, nima nikacih primernih določeb, izročča občni zbor c. k. kmetijske družbe slavni vladi prošnjo:

„Slavna vlada naj bi zdelala postavo o pogozdovanji Krasa ter jo izročila sl. kranjskemu deželnemu zboru v ustavno obravnavo in konečni sklep.“

Gospod družbeni prvosednik: Želi kateri gospodov o teh predlogih centralnega odbora besede? Ako ne, prosim, naj se glasuje o njem. (Predlogi se enoglasno potrdijo.)

Gospod družbeni prvosednik: Sedaj je na vrsti sklep o pohvalnem priznanji v interesu kranjskega kmetijstva priporočenih gospodov. Za to predlaga centralni odbor:

1) Gospoda Derganca Antona, c. kr. gimnazijskega profesorja in c. k. okrajnega šolskega nadzornika v Novomestu, za pospeševanje kmetijstva sploh in posebno sadjereje, potem pouka po ljudskih šolah;

2) gospoda Ogulina Antona, posestnika v Novomestu, za vinstvo;

3) gospoda Teršinarja, grajščaka v Vrhju, za živinorejo;

4) gospoda Jeriča Jožefa, za bučelarstvo;

5) gospoda Scheyerja Mavricija, nadlogarja v Ratečah, za gozdarstvo;

6) gospoda Jeršana Antona, posestnika na Uncu, za gozdarstvo.

Dalje za pospeševanje sadjereje:

7) Gospoda Ranta Matijo, učitelja na Premu;

8) gospoda Franketa Jožefa, učitelja v Stopičah;

9) gospoda Lavriča Franceta, učitelja v Št. Kančianu;

10) gosp. Povšeta Antona, posestnika v Mačkah.

Vsi ti gospodje so si z nevtrudljivo delavnostjo gotovo zaslužili pohvalno priznanje kranjske kmetijske družbe, jaz bi zatorej predlagal, da se ta predlog centralnega odbora enoglasno potrdi. (Zgodi se brez debate.)

Gospod družbeni prvosednik: Na dnevnem redu je sedaj volitev častnih in dopisujočih družbenih

udov. Za častnega uda družbenega predlaga centralni odbor visokorodnega gospoda deželnega glavarja grofa Thurna-Valsassino, kateri si je uže kot župan v Radovljici, kot veleposestnik in mnogoleten ud naši družbi pridobil mnogo zaslug o pospeševanju kmetijstva po Kranjskem. Slavni zbor, gotov sem Vašega splošnega pritrdila, ako Vas skupno povabim, da potrdite volitev našega visokorodnega gospoda deželnega glavarja grofa Gustava Thurn-Valsassine. (Ves zbor vstane navdušen s „slava“-klici in „živel“-klici v potrdilo predloga gospoda družbenega prvosednika.) Prosim, tudi v bodoče pospeševati naše interese. Gosp. deželni glavár ima besedo.

Gospod deželni glavár grof Thurn-Valsassina: Slavni zbor! Iz dna srca se zahvaljujem za odliko, ki me je doletela z imenovanjem častnega uda preslavni družbi, ter prosim, naj sprejme družba zagotovilo, da mi bode vedno skrb, ekonomske interese naše dežele Kranjske podpirati po najboljši moči. (Viharna pohvala! Živel! Slava našemu deželnemu glavarju.)

(Dalje prihodnjič.)

Gospodarske izkušnje.

Nadomestilo za deteljo.

Če se nam je detelja slabo obnesla, nadomestiti jo je mogoče razun z navadno grašico še z mnogimi drugimi rastlinami. Kaj si bomo izbrali, je odvisno, če poznamo zemljo, najbolj od tega, kakošne piče potrebujemo. Če hočemo imeti frišne zelene piče, je vsejana turšica najboljša, ker nam daje jako veliko frišnjave in je posebno dobra za molzne krave. Tudi ajda in mohar (*Setaria germanica*) se sejata, čeravno ne dasta toliko zelene piče, kakor turšica. Če nam pa manjka zimske klaje, to je, sena za konje, vprežno živino ali ovce, je turšica in ajda izvrstna piča, katera se pa malo poklada. Boljši je oves namešan z navadno grašico ali z graham (najboljši je sivi poljski grah), ker se lahko prej naseje, kakor turšica in mohar, in se tudi prej lahko frišen poklada. Razun tega se pa tudi prav dobro in brez velikih sitnosti, ravno tako kakor detelja, na prostem posuši in izvrstno suho klajo daje. Če se zgodaj naseje, se kmalu iz polja spravi in lahko imamo še drug pridelek.

Mesto ovsa se tudi lahko seje, če je zemlja za to pripravna, jara rž s sivim graham ali z navadno grašico; nameša se tudi lahko z ovsom. Ali bomo rž ali oves sejali, je odvisno najbolj od tržne cene obeh pridelkov.

Sejejo se kot nadomestilo za slabo deteljo še mnoge druge rastline, ki so pa ali slabše za krmo ali pa jako pozno dozore.

K.

Amerika našim poljskim pridelkom sila nevarna.

(Dalje.)

9. Živinoreja.

Poleg živinoreje združenih severo-amerikanskih držav je jako pomenljiva živinoreja Kanade in Ruske, — prve posebno zato, ker ima s Kanade vpeljana živina prednost, da se sme živa prevažati po Angleški, nasproti pa se mora vsa iz družih deželá vpeljana takoj, ko se iz ladij vzame, pobiti, oziroma zaklati. Nasledek tega je bil, da se je samo iz Montreal-a v letu 1880. izpeljalo v Evropo 50.817 govedi vrednosti 8.2 milijonov

gold., ovac 81.547 vrednosti 1.2 milijonov gold., prešičev 700 in kónj 49.

Izvažanje živine iz Ruske ima za nas poseben pomen, ker je od letošnjega novega leta pri nas uvažanje ruske in rumunske govedi prepovedano.

Izvažanje ruske govedi kažejo sledeče številke:

Leta 1861.	19.967 repov
„ 1870.	110.808 „
„ 1878.	75.783 „

od teh vpeljalo se je k nam (Avstro-Ogersko) 1878. l. 41.263 repov, leta 1870. pa 61.298 repov, poprečne teže $3\frac{1}{3}$ met. centov. Ruskih prešičev se je k nam vpeljalo 1877. leta 164.169, na Nemško pa ravno tega leta 573.500. Ruskih ovac se je istega leta k nam vpeljalo 111.390.

Ker ima živinoreja za nas posebno važnost, in ako se bo previdno ravnalo, tudi lepo prihodnost, ne bo odveč naštetih tukaj poleg števila prebivalcev število goved, ovac in prešičev vseh imenitnejših dežel:

1. Evropske dežele.

	Milijonov			
	prebivalcev	govedi	ovac	prešičev
Avstrijska šteje	21.5	7.4	5	2.6
Ogerska	16	5.3	15	4.5
Nemška	42.7	15.8	27.3	7.1
Francoska	36.9	11.7	27.7	5.8
Angleška	34.1	9.8	32.6	4
Laška	27.7	3.7	11	4
Španjska	16.8	3	22.5	4.4
Portugiška	4.2	0.6	3	1
Belgija	5.4	1.3	1	0.6
Holandska	4	1.5	1	0.4
Švica	2.6	1.1	0.4	0.4
Danska	1.9	1.3	1.8	0.5
Švedska	4.5	2.2	1.7	0.4
Norveška	1.8	1	1.6	0.1
Srbska	1.6	0.7	2.7	1.3
Rumunska	5.5	1.9	3.5	0.8
Ruska	86	24	49	10.5
Skupaj	313.2	92.3	206.8	48.4

2. Prekmorske dežele:

Severo-amerik. združ. države	50.8	34	40	35
Kanada	4	3	4	1.5
Laplatske dežele	3.3	20	70	0.4
Južno-afrikanke	1.7	1.2	10	0.1
Avstralija	3	7.5	63	0.7
Skupaj	62.8	65.7	187	37.7

10. Amerikansko surovo maslo in sira.

V združenih državah redi se 13 milijonov krav, še enkrat toliko kakor v naši državi, od katerih se pride luje 700 milijonov goldinarjev vrednosti surovega masla in sira.

Rast izvažanja amerikanskega surovega masla in sira kažejo sledeče številke; vpeljalo se je:

Leta	surovega masla		sira	
	met. centov	milijonov gold. vrednosti	met. centov	milijonov gold. vredn.
1856	13.166	1.160	38.656	1.774
1860	34.504	2.288	69.818	3.130
1870	9.080	1.184	260.124	17.762
1875	28.621	3.012	458.585	27.318
1878	99.000	10.240	562.000	22.480
1879	111.600	11.469	643.000	24.757
1880	177.968	13.380	579.031	22.324

Iz naše države izpeljalo se je 1879. leta 63.985 met. centov surovega masla, vpeljalo pa 972 met. centov; sira pa se je pri nas tisto leto več vpeljalo 4585 met. centov.

Po vrednosti oziroma ceni kaže se pri nas sledeča razmera:

Izpeljalo se je	
surovega masla za	5.164 milijonov gold.
sira pa za	0.499 „
vpeljalo pa se je k nam	
surovega masla za	0.074 milijonov gold.
sira pa za	0.961 „

Surovega masla tedaj skoraj za 5 milijonov gold. na leto izvažamo sira pa se skoraj za pol milijona gold. na leto uvažuje, kar jasno kaže, da našim za živinorejo zelo ugodnim deželam še lepa prihodnost kaže v sirarstvu. — Sirarske zadruga, katerih se je lepo število s prav dobrim vspehom osnovalo v Bohinji na Gorenjskem, kažejo nam, kako je treba pri izdelovanju sira postopati; posnemati bo pa morebiti tudi amerikanske zadruga za izdelovanje surovega masla, pri katerih se porablja na dan po 5700 litrov mleka.

Amerika pa izvažuje uže tudi umetno izdelano maslo, tako imenovano „Oleo Margarin“, katerega se je izpeljalo leta 1880. nad 90.000 met. centov.

(Dalje prihodnjič.)

Živinozdravniške skušnje.

Zoper kravjo bolezen na vimenu.

Kakor hitro se ta bolezen pri kravah prikaže, je neobhodno potrebno, da le ena in ista oseba vse bolne krave pomolze, ter si, predno s tem delom prične, in to za vsako kravo posebej, dobro roke zmiže z vodo, kateri ste primešani ena ali dve stotini karbolne kisline ter jih potem z mlačno žajfno vodo dobro očisti. Z vimenom mora se pri taki bolezni prav varno ravnati, če ne, prisad dolgo ne zgine. Karbolna kislina dobi se v vsaki lekarni ter je jako po ceni.

Zoper mahavnice.

Če so mahavnice še suhe ter niso še nič gnojne, naj se odpravljajo s suhimi zdravili, s potresanjem, s stolčeno hrastovo skorjo zmešano z neugašenim apnom. Če to sredstvo ne zadostuje, rabi naj se „Präcipitatsalbe“; vsakako naj se pa konjem bicelj drgne z mehko slamo tako dolgo, da skorja odpade in se malo kri pokaže. Če mahavnice niso nastale vsled nesnažnosti, povzroči jih prevelika čilost, in čistilno zdravilo pomaga.

Živinorejci pozor!

Naznanili smo uže v preteklem letu v „Novicah“, da se bode s 1. januarjem uvažanje goveje živine iz Rusije in Rumunije ustavilo. Ti dve državi uvažali ste na leto po 20–30.000 goved. Posebno dunajsko mesto, katero potrebuje sila veliko mesa, dobivalo je iz teh krajev mnogo goveje živine. Od sedaj naprej primorano pa bode kupovati goved v Avstriji. Tudi kranjska dežela ima mnogo lepe živine. Gospodarji, poprimite se živinoreje; lepo goved boste gotovo lahko in dobro prodali!

Zakon

od 9. januarija 1882. za vojvodino Štajarsko

za povzdigo živinoreje.

Glavne točke tega zakona so sledeče:

Skrb za povzdigo živinoreje je naloga okrajnega zastopa v njegovem okraju. Zatega del mora ta biti v vedni dotiki in zvezi s kmetijskimi podružnicami svojega okraja, in kjer je potrebno, tudi s politično gosposko, in mora vse naredbe sprožiti in skleniti, katere bi mogle živinorejo v okraju povzdigniti.

S tem zakonom pripada okrajnemu zastopu posebno:

- nadzorstvo za nastavljanje plemenskih bikov po okrajnih občinah in nadziranje njihove rabe; skrb za ustanovljenje živinskih zavarovalnih družeb in podpora politične gosposke in občin v izpeljavi naredeb pri kužnih boleznih;
- pospešitev in podpiranje pridelovanja boljše klaje, kakor tudi pospešitev naprav za namakanje ozioroma osušenje travnikov;
- pospešitev pametnega ravnanja in oskrbovanja živine in izpodbadanje živinorejcev za koristno živinorejo;
- obujenje naredeb, vsled katerih bi se goveja živina in od nje pridobljeni pridelki lože in boljše izpečevali;
- pospešitev planinskega kmetijstva sploh in to posebno s posredovanjem in podpiranjem ustanovljenja molznih zádrug.

Ta zakon ima še več drugih zanimivih točk, katerih pa nam zaradi obširnosti tukaj navesti ni mogoče. Brez dvombe bo ta zakon štajarskemu kmetijstvu mnogo koristil. Dobro bi bilo, ako bi tudi mi tak zakon imeli.

Amerika našim poljskim pridelkom sila nevarna.

(Dalje.)

10. Prebivalstvo, dnina, kapital.

Severno-amerikanske združene države nimajo gostega prebivalstva, vendar pa raste zaradi preseljevanja iz Evrope v jako silnih korakih. Združene države šteje so v začetku tega stoletja okoli 5 milijonov prebivalcev, imele so samo 2 mesti z več kot 40.000 prebivalci, štiri mesta štela so jih pa nad 10.000. Danes je tam prebivalcev nad 50 milijonov in to v 20 mestih po več kot 100.000, Novi Jork šteje jih 1 milijon in 200.000, Filadelfia 850.000, Brooklin 567.000, Čicago 504.000. — Naseljencev je došlo tje od leta 1820 do konec 1879. leta 10 milijonov in 870.000.

Na velikih kmetijah se večidel obdeluje s stroji, mali naseljenci razun žetve in mlatve svoja polja z delavci ozioroma z živino obdelujejo, vsled tega primeroma malo potrebujejo delavcev; pa znano je, da so delavci pridni in dobri — pa tudi dobro plačani. Hlapec na malih kmetijah si zasluži poleg hrane po 30—36 gld. na mesec. — Velike kmetije pa si najemajo samo za čas velikega dela primerno število delavcev ter jih po različnosti časa različno plačujejo: spomladi poleg hrane po 45 gold. na mesec, ob žetvi po 6 gold., ob mlatvi po 5 gold. na dan, in pa ako zboli, zdravila in zdravnik. S prvim mrazom pa se vsi delavci odpusté. Delavec je zjutraj ob 6., opoludne in zvečer ob 7., delo redno traja od 6. ure zjutraj do 6. ali 7. zvečer s počitkom 1½ ure o poludne.

Kapital se je v Ameriki v zadnjih letih jako pomnožil, dobre hiše dobivajo ga redno za 2½—3%, zgo-

dilo se je vsled tega, da so zadnja leta Amerikanci prejeli velike svote evropskih javnih posojil. Zanimivati bi znalo „Novične“ bralce, izvedeti v nekoliko narodno-denarstvene razmere večih držav, katere jim hočemo tukaj podati po najnovejih sestavah Mulhal-ovih:

Goldinarjev avstr. veljave v zlatu

	letni dohodek v milijonih	davka v milijonih	Odstotek davka od dohodka	kapitala v milijonih
Angleška	11.200	1380	12½	88.800
Francoska	9300	1520	16	73.340
Nemška	7020	1060	15	44.420
Ruska	5600	900	16	30.240
Avstro-Ogerska	4230	820	19	27.800
Nížezemska	2510	250	10	22.300
Laška	2260	790	35	16.450
Španjska in Portugalska	2170	400	18	15.250
Skandinavija	1380	110	8	11.070
V Evropi skupaj	67.600	10.010	15	428.060
Severo-amrik. združene države	14.490	1460	10	63.590
Južna Amerika	1400	440	32	9500
Indija	4600	580	13	13.800
Angleške kolonije	1440	300	20	11.500
vsega	67.600	10.010	15	428.060

Goldinarjev avstr. veljave v zlatu

	milijonov dolga	odstotek dolga v razmeri h kapitalu	spada kapitala na osebo	Dohodka na osebo
Angleška	8900	10	2600	330
Francoska	10.700	14½	2020	250
Nemška	2150	5	1080	170
Ruska	6820	23	380	70
Avstro-Ogerska	4190	15	800	120
Nizozemska	1200	5½	2330	260
Laška	4050	25	540	80
Španjska s Portugalijo	6350	42	760	110
Skandinavija	240	2¼	1380	170
Skupaj v Evropi	44.600	13½	1120	160
Severo-amerik. združene države	5210	8	1460	330
Južna Amerika	2060	21	380	60
Indija	1440	10½	70	20
Angleške kolonije	1320	11½	1350	180
Skupaj	54.630	12½	726	110

(Konec prihodnjič.)

Kako bi ljudska šola postala v resnici temelj ljudskega naobraženja.

Spisal Anton Derganc.

(Konec.)

Za vse stanove mora biti odgoja otrok le v pravem obziru enaka, da se namreč v otročjih srcih goji in razvija zavestnost, bogosluznost, pravičnost, odkritosrčnost, poštenost, delavnost, varčnost, zmernost, zavestno spolnovanje svojih dolžnosti in za spodobno vedenje. Kar se pa samih vednosti tiče, se mora odgoja ravnati po potrebah raznih stanov. Odgojitelj mora namreč le taisto izbrati, kar dejanskim, navadnim potre-

so imele prav čila in čvrsta žrebeta. K premiranji v Kranji privêdlo se je jako malo konj; tega krivo je pa le to, da v tem kraji najlepše konje noriškega plemena pokupijo trgovci.

Za časa pojatve 1880. leta je bilo po 13 žrebčarskih postajah razdeljenih 33 cesarskih žrebcev, v okraji ljubljanskem: v Selu 4, na Studenci 4, na Vrhniku 2 in v Horjulu 2; v okraji kočevskem: v Ribnici 3 in v Kočevji 2; v okraji logaškem: v Cerknici 2; v okraji postojnskem: v Postojni 2; v okraji novomeškem: v Grmi 2; v okraji kamniškem: v Trojanah 1; v krškem okraji: v Spodnji Brezovici 4, v Rakovniku 3 in v Zbureh 2 žrebca. Ti žrebci ubrejili so 1350 kobil v 2473 skokih. Računati se sme, da je polovica skokov bila plodonosna. Dalje je ubrejilo ta čas še na 20 postajah 24 cesarskih žrebcev noriškega plemena, katere so imeli zasobniki iz subvencije razstavljene, 1254 kobil.

V prihodnji številki spregovorili bomo še več o tem za domačo konjerejo jako važnem odseku.

Amerika našim poljskim pridelkom sila nevarna.

(Konec.)

Do zdaj popisane razmere amerikske pokazale so nam veliko nevarnost, da bi se gotovo naši poljski pridelki prav kmalu ob vso ceno pripravili, ako se ne postavimo v bran o pravem času in s pravim orožjem.

Vprašati se moramo tedaj, ali se nam je moč braniti samim, in drugič, s kakim orožjem?

Na prvo vprašanje odgovarjamo, da mi poljedelci sami brez druge podpore ne moremo upati še zadosti in s potrebnim vspehom se v bran postaviti; mnogo moramo in moremo sami storiti, pa v mnogih zadevah potrebujemo vladne, državne podpore.

Državna podpora je neobhodno potrebna:

1. pri znižanji vožnine in pri vsem, kar v to službi, namreč naprava novih cest, suhih in povodnih, železnic itd.;

2. pri vseh korakih, po katerih se veliko denarno zadolženje kmetovalcev ima odpraviti in prihodnje zadolženje zabraniti;

3. pri skrbi za sredstva, po katerih se imajo odškodovati po vremenskih nevihtah in živinskih boleznih povzročene škode;

4. skrb za drugo, gospodarstvu potrebno pospeševanje in varstvo, na pr. za skladanje zemljišč, varstvo polja, vinogradov in gozdov;

5. skrb za poljedelski poduk;

6. postava v brambo domačim pridelkom s tem, da se na inostranske poljske pridelke naloži primerna uvažnina ali col.

Mnogo mnogo družega storiti ostaja še kmetovalcem samim in v zadrugah, posebno poraba vsega, kar nam vednost in nove iznajdbe ponujajo v zboljšanje in polajšanje pri kmetovanji. Gledé tega na kratko moremo priporočati izglede Amerikanov in družih umnih in pogumnih kmetovalcev.

Da je sedanja vlada in večina državnega zbora voljna, po zgoraj navedenih sredstvih poljedelstvu pomagati, kažejo njene uže dozdej predložene ali sklenjene postave.

Da je mogoče tudi pri uvažanji vnanjih poljskih pridelkov ceni domačih pridelkov pomagati, pričča statistika, katera kaže, da se je v našo državo v 4 letih od leta 1874. do 1878. vpeljalo

gozdnih pridelkov za	56.14	milijonov gold.
žita in sočivja za	196.23	" "
pridelkov živinoreje za	211.19	" "
trgovskih rastlin za	53.82	" "
poljedelskih izdelkov za	63.94	" "

skupaj za 581.62 milijonov gold.

Vpeljalo se je tedaj na leto poprek za 116.32 milijonov gold. poljskih pridelkov, od katerih se uvoznine le malo, deloma pa celó nič ni plačevalo.

Da sedanja vlada kmetijstvu tudi s sredstvom uvoznine ali cola hoče pomagati, pričča ravno zdaj državnemu zboru predložena nova colna tarifa, po kateri se col zvikša od 100 kil teže, na pr.:

				v zlatu	
pri frišnem mesu	od 3 gl.	— kr.	na 6 gl.	— kr.	
od vola	od 4 "	— "	na 10 "	— "	
od krave	od 1 "	50 "	na 3 "	— "	
od teleta	od — "	40 "	na 1 "	— "	
od prešiča	od 2 "	— "	na 3 "	— "	
od prešičeve masti	od 8 "	— "	na 16 "	— "	
od loja	od — "	— "	na 1 "	— "	
od kruha	od — "	— "	na 1 "	50 "	
od ječmena, ovsa, turšice in rži	od — "	— "	na — "	25 "	
od pšenice, soršice	od — "	— "	na — "	50 "	
ajde in prosa					
od fižola, graha, leče	od — "	— "	na — "	50 "	
od moke in kaše	od — "	— "	na 1 "	50 "	
od grozdja	od — "	— "	na 5 "	— "	
od orehov, lešnikov	od 1 "	50 "	na 2 "	50 "	

To vse kaže, da se namerava tudi po tej poti poljskim pridelkom pri nas dati večje varstvo, kakor je bilo do zdaj.

Tako smemo pričakovati, da iz Amerike preteča nevarnost za naše poljedelstvo ne bo pogubna, ako mi sami in država storimo, kar uže zdaj za potrebno spoznamo.

Zivotopisne črtice.

Anton Alojzij Wolf,

knezoškof ljubljanski.

Spisal Ivan Lavrenčič.

II.

(Dalje.)

Poroča naj o rojstvu koristne naprave preblagi knez in škof sam:*)

„Uže o nastopu škofijske službe premišljeval sem resno, kako bi pridobil sebi in naslednikom dovolj dobrih duhovnih pomočnikov, ter kako bi pomagal tudi revnim, nadarjenim dečkom v šolo. Najboljše sredstvo zdelo se mi je ono, katero priporoča sv. cerkev v vesoljnem zboru tridentinskem, — zatoraj iskal sem uže davno v to svrhu pripravne hiše tu v Ljubljani, a našel sem jo še le meseca julija pretečenega leta 1845., ter ukupil jo za 22.000 gold. v srebru; ona ima dvojno nadstropje, prostoren vrt in dober vodnjak.

Da bi pa hiša po vsem zadostovala mladenišnici, pre naredil sem jo letošnje poletje in jej preskrbel pohišniške priprave za 22 dečkov, želeč, da se odpre mladenišnica z imenovanim številom rejencev uže o novem šolskem letu 1846.

*) Odlomek „Oglasa“, katerega je razposlal Anton Alojzij v nemškem jeziku 29. septembra l. 1846. duhovnikom škofije ljubljanske.